

Bermbeheer

Notitie bermbeheer

Inhoudsopgave

0	SAMENVATTING.....	2
1	INLEIDING.....	3
2	ECOLOGISCH BERMBEHEER.....	4
	Wegbermen vroeger en nu.....	4
	Essentie van ecologisch bermbeheer.....	4
	Uitvoering van ecologisch bermbeheer.....	4
	Belang van ecologisch bermbeheer.....	5
3	HUIDIGE SITUATIE.....	7
	Huidig areaal ecologische bermen.....	7
	Huidige werkwijze.....	7
	Inventarisatie en monitoren ecologische bermen.....	8
4	BELEID EN BEHEER.....	9
	Randvoorwaarden ecologisch beheer.....	9
	Werkwijze.....	9
	Ecologisch areaal.....	10
	Maaifrequentie en maaiperiodes.....	12
	Nulmeting.....	13
	Aandachtspunten, kansen en bedreigingen.....	14
5	FINANCIEN.....	16
6	COMMUNICATIE.....	17
7	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN.....	18

0 SAMENVATTING

In het bermbeheer wordt vastgelegd hoe de gemeentelijke wegbermen worden onderhouden. Traditioneel worden de bermen geklepeld. Een klepelunit bestaat uit snel roterende kettingen. De unit slaat het gras kapot, het maaisel blijft liggen. Het verterende maaisel verrijkt de bodem.

Sinds 1994 worden in delen van De Wolden bermen ecologisch beheerd. Voor de herindeling is in de vroegere gemeente de Wijk gestart met het vlindervriendelijk of ecologisch bermbeheer. Door het gras te snijden met een cyclomaaier en het maaisel te hooien en daarna af te voeren wordt de berm minder voedingsrijk. De berm krijgt daardoor meer variatie in haar vegetatie. De berm wordt bloemenrijk en daardoor recreatief/toeristisch interessant. Ook voor vlinders en andere insecten vormen deze bermen een aantrekkelijke leefomgeving.

Ecologisch beheerde bermen geven een ander beeld, De keuze voor de beheerwijze moet daarom eenduidig zijn vastgelegd. In 2000 is het bermbeheer vastgelegd in een door de raad vastgestelde notitie. In 2003 en 2004 is in het kader van de toenmalige bezuinigingen besloten het ecologisch beheer te minderen. In de afgelopen jaren is per wegberm onderzoek gedaan naar het effect van het gekozen beheer. De uitkomsten maken duidelijk dat bij een aantal bermen geen verschraling optreedt. Deze bermen zijn niet geschikt. Andere bermen hebben potentie om te verschralen. Zij kunnen worden toegevoegd aan het ecologisch bermbeheer. Door de keuze in de ecologisch te beheren bermen te optimaliseren ontstaat ruimte om meer bermen te kunnen omvormen naar ecologisch beheer. Het omvormen kost een inspanning in tijd en geld, de bermen moeten intensiever worden gemaaid, het maaisel moet worden afgevoerd. Binnen het huidige budget kan de hoeveelheid ecologisch te beheren bermen worden uitgebreid van 12% naar 15%. De mutaties in de voorgestelde beheerwijze van de bermen zijn aangegeven in hoofdstuk 4 'beleid en beheer'. Door in de komende periode actief over de achtergronden, selectie en de waarde van het ecologisch beheer te communiceren ontstaat meer kennis en interesse bij de inwoners en toeristen.

Een aantal ontwikkelingen zijn momenteel aan de orde. Genoemd worden de waarde van het maaisel als brandstof, het via een pilot uitvoeren van het maaien door inwoners (agrariërs) van bermen en het op een andere wijze gaan verschralen. Deze ontwikkelingen worden verder uitgewerkt en kunnen tot gevolg hebben dat het ecologisch beheer bij meer wegbermen kan worden doorgevoerd.

1 INLEIDING

De Wolden beheert 203 ha wegbermen, waarvan 185 ha buiten de bebouwde kom. Hiervan wordt ongeveer 12% ecologisch beheerd. Het grootste deel van de wegbermen is minder geschikt voor ecologisch beheer. De bermen zijn smal, bevatten veel obstakels, zijn te voedingrijk. Deze bermen worden traditioneel "geklepeld".

Vóór de gemeentelijke herindeling hadden de vier voormalige gemeenten ieder hun eigen beleid voor het beheer van wegbermen. Na de herindeling leidde dit tot problemen bij het beheer. In het eerste jaar na de herindeling werden alle bermen traditioneel gemaaid (geklepeld), ook de bermen die voorheen ecologisch beheerd werden. De behoefte aan nieuw beleid werd daardoor al snel duidelijk. In 2000 heeft de gemeenteraad een beleids- en beheerplan voor de gemeentelijke wegbermen vastgesteld. Hieruit volgde een lijst met ecologisch te beheren bermen in De Wolden.

In 2003 en 2004 heeft de gemeenteraad in het kader van de begroting gesproken over bezuinigen op het groenbeheer. Dit is ingevuld door het ecologisch bermbeheer gedeeltelijk terug te draaien. Enkele ecologische bermen worden vanaf dat moment weer op traditionele wijze beheerd.

In deze notitie wordt de recente veldonderzoeken in beeld gebracht en vertaald naar het beheer. Verder zijn de nieuwe inzichten op het gebied van ecologisch beheer, de gewijzigde wet- en regelgeving benoemd.

2 ECOLOGISCH BERMBEHEER

Wegbermen vroeger en nu

In het verleden werden alle bermen ecologisch beheerd: het gras werd gemaaid door boeren of de bermen werden begraasd door vee. Met de toename van verkeer vanaf de jaren '50 nam echter ook de verontreiniging van de bermen toe (strooizout, lood, roet). Bermmaaisel werd daardoor ongeschikt als veevoer. Omdat boeren de bermen niet meer wilden maaien namen Rijk, provincies en gemeenten het beheer over. Tot de jaren '70 waren wegbermen gladgeschoren gazons, die vijf a zes keer per jaar werden gemaaid. Vanaf de jaren '70 kwam geleidelijk het besef dat bermen een grote ecologische potentie hebben. Rijkswaterstaat was koploper bij het implementeren van ecologisch bermbeheer. Sinds eind jaren '70 worden alle bermen langs rijkswegen ecologisch beheerd: een totale oppervlakte ter grootte van het eiland Texel. Ook provincies en gemeenten gaan steeds meer over op ecologisch bermbeheer.

Essentie van ecologisch bermbeheer

Bij traditioneel bermbeheer wordt de berm diverse malen per jaar gemaaid, en blijft het maaisel liggen. De voedingsstoffen die in het maaisel aanwezig zijn komen daardoor snel weer in de bodem terecht, vooral wanneer het maaisel ook versnipperd wordt (klepelen). De bodem wordt daardoor voedingrijk. Op voedingrijke grond gedijt met name snelgroeiende beplanting goed, zoals gras, distels en brandnetels. Andere vegetatie krijgt daardoor geen kans.

Veel plantensoorten gedijen beter op een voedselarme ondergrond. Door het bermmaaisel af te voeren wordt kan de bodem schraal gehouden worden. Hierdoor zullen diverse inheemse bloeiende planten na enige tijd terugkeren in de berm. Dit zijn onder andere soorten uit ouderwetse boerenhooilanden, die zich op het moderne boerenland bijna niet meer kunnen handhaven. Voor deze soorten vormen de wegbermen een welkome toevluchtsoord. Het resultaat is een soortenrijke berm met veel kleur.

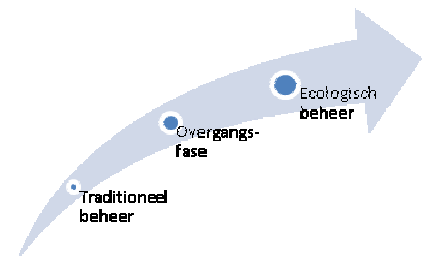
Met het terugkeren van bepaalde plantensoorten vinden ook diverse diersoorten hun weg naar de bermen: vlinders en insecten, maar ook reptielen, vogels en kleine zoogdieren.

Uitvoering van ecologisch bermbeheer

De overgang van een traditionele berm naar een ecologische berm verloopt in drie fasen. De eerste fase is de fase waarin de berm nog traditioneel beheerd wordt. De berm wordt dan tweemaal per jaar geklepeld, en uitzichthoeken nog één keer extra. Voordat de berm volledig ecologisch beheerd kan worden, is er eerst sprake van een overgangsfase. Deze overgangsfase – die doorgaans minimaal tien jaar duurt – is bedoeld om de voedingrijke bodem te versralen. De vegetatie bestaat nog hoofdzakelijk uit gras, brandnetels, etc. De berm wordt twee keer per jaar gemaaid (mei/juni en augustus/september) en het bermmaaisel wordt zo snel mogelijk afgevoerd. Naarmate de bodem schraler wordt, zullen steeds meer planten en bloemen terugkeren in de berm. Met name gras zal op de schrale bodem steeds

Definitie berm

Een berm is een strook gelegen tussen de wegrand en de grens met het aanliggende terrein of het hart van de bermsloot. Ook groenstroken tussen twee wegen of tussen een weg en een vrij liggend fietspad zien we als berm.

minder gaan groeien. Op enig moment kan daarom volstaan worden met slechts één keer per jaar maaien (augustus/september). Dit is het moment waarop sprake is van volledig ecologisch beheer. Het bermmaaisel wordt dan ook niet meer direct na het maaien afgevoerd, maar blijft circa een week liggen. De zaden krijgen daardoor de kans om te rijpen en af te vallen. Bovendien wordt op deze manier voorkomen dat een groot deel van de tussen de planten levende insecten mee verwijderd worden.

Belang van ecologisch bermbeheer

Natuurlijke waarde en biodiversiteit

Wegbermen vormen gezamenlijk een grote oppervlakte: 2,5% van de oppervlakte van Nederland bestaat uit wegbermen. Wanneer we dan bedenken dat de erkende natuurgebieden slechts 4% van de oppervlakte van Nederland beslaan, dan blijkt dat de wegbermen een enorme ecologische potentie bieden voor de natuur in Nederland. Uit onderzoek van de Landbouwuniversiteit Wageningen is gebleken dat ecologisch bermbeheer leidt tot soortenrijke graslanden met een relatief hoge natuurwaarde. Ecologische bermen hebben doorgaans een veel hogere natuurwaarde dan het agrarische achterland. De ecologische bermen bieden vaak een laatste asiel aan diverse planten en dieren die zijn verdrongen door bebouwing, industrialisatie en intensivering van de landbouw. De soortenrijke, bloemrijke bermen worden het leefgebied voor vele planten en dieren, waaronder diverse zeldzame en bedreigde planten- en diersoorten. Voor vlinders, insecten en kleine dieren kunnen de bermen een leefgebied zijn. Voor vogels en grotere dieren vormen natuurlijke bermen een verbinding tussen hun leefgebieden en verbeteren ze daarmee de migratie van planten en dieren. Ook bieden ecologische bermen aan sommige vogels de mogelijkheid om te nestelen en aan kleine zoogdieren een overwinteringsplaats. Ecologisch beheerde wegbermen kunnen hierdoor een belangrijke functie vervullen voor de natuur en de biodiversiteit.

Meerwaarde voor leefomgeving

Met name in landelijke buitengebieden past een ecologische berm beter bij de leefomgeving dan een strak gemaaid gazon. Ecologisch bermbeheer resulteert in een grotere soortenrijkdom, met name van bloemvormende kruiden. Door de soortenrijkdom is de bloeitijd van de gehele berm relatief lang. Deze grote en langdurende bloemenrijkdom is behalve aantrekkelijk voor insecten ook aantrekkelijk voor mensen. Kleurrijke bloemen hebben immers voor mensen een grotere aantrekkingskracht dan ruigtekruiden als brandnetels. Ecologische bermen dragen daarmee bij aan de natuur- en landschapsbeleving: weggebruikers en omwonenden kunnen in de zomer langdurig genieten van kleurrijke bloeiende bermen.

Meerwaarde voor toerisme en recreatie

Toeristen bezoeken Drenthe voor de rust, de ruimte en de mooie natuur. Naast de vele natuurgebieden kunnen ook de wegbermen in belangrijke mate bijdragen aan de beleving van het Drentse landschap. Vooral langs recreatieve fiets- en wandelroutes en landelijke wegen kunnen kleurrijke bloeiende bermen een impuls geven aan de toeristische aantrekkelijkheid van het gebied.

Civieltechnische en verkeerskundige voordelen

Bermen hebben primair een civieltechnische en verkeerskundige functie. Ze dienen als uitwijkmogelijkheid voor verkeer, geven steun aan de wegconstructie en bieden ruimte voor kabels en leidingen, verkeersborden en wegmeubilair. Om deze functies goed uit te kunnen oefenen moet de berm enige breedte hebben en over voldoende stevigheid beschikken. Dit verhoudt zich goed met ecologisch bermbeheer. Een schrale bodem heeft

meer draagkracht dan een voedingsrijke bodem, en biedt daarmee meer steun aan de weg. Hierdoor zal ook minder spoorvorming optreden in de berm. Ook herbergen schrale bermen minder wormen en mollen, waardoor de bermen minder rul zijn dan voedselrijke bermen en daardoor minder slipgevaar opleveren. Schrale bermen zijn vanuit civieltechnisch en verkeerskundig oogpunt dus functioneler dan voedselrijke 'vette' bermen.

3 HUIDIGE SITUATIE

Huidig areaal ecologische bermen

Gemeente De Wolden heeft ruim 1200 kilometer wegberm in beheer. In 2000 heeft de gemeenteraad een beleids- en beheerplan voor de gemeentelijke wegbermen vastgesteld. Hieruit volgde een lijst met ecologisch te beheren bermen in De Wolden. In 2003 en 2004 heeft de gemeenteraad in het kader van de begroting gesproken over bezuinigen op het groenbeheer. Ambtelijk is dit ingevuld door het ecologisch bermbeheer gedeeltelijk terug te draaien. Momenteel worden de volgende wegbermen ecologisch beheerd:

- Grote Esweg (Ansen)
- Commissieweg (De Wijk)
- Hessenweg (De Wijk)
- Noorderkanaalweg (De Wijk)
- Molenoevers (Echten)
- Panjerdweg (Koekange)
- Meeuwenweg (Fort)
- Blijdenstein (Ruinerwold)
- Hardenweg (Ruinerwold)
- Havelterweg (Ruinerwold)
- Hesselterweg (Ruinerwold)
- Bloemberg (Zuidwolde)
- De Stuw onverhard (Zuidwolde)
- Lunschoten (Zuidwolde)
- Middelveenseweg (Zuidwolde)
- Nieuwe Dijk (Zuidwolde)
- Pieperij (Zuidwolde)

Huidige werkwijze

In het vorige hoofdstuk is uitgelegd dat de overgang van traditioneel naar ecologisch beheer verloopt via drie fasen. Veel bermen in De Wolden worden nog traditioneel beheerd. Dit betekent dat de bermen enkele malen per jaar geklepeld worden, en dat het maaisel blijft liggen. Twee keer per jaar wordt gemaaid rondom lichtmasten, verkeersborden, etc. Bij 25% van de bermen worden uitzichthoeken met het oog op de verkeersveiligheid twee keer per jaar extra gemaaid.

Fasen ecologisch beheer

1: traditioneel beheer

2: overgangsfase

3: volledig ecologisch beheer

Alle 'ecologische' bermen binnen gemeente De Wolden bevinden zich momenteel nog in de overgangsfase. Tijdens deze fase is het beheer gericht op verschraving van de bodem. De bermen worden tweemaal per jaar gemaaid: medio juni en medio september. Uitzichthoeken worden met het oog op de verkeersveiligheid drie keer per jaar gemaaid. Om uitspoeling van voedingsstoffen naar de bodem te voorkomen wordt het maaisel zo snel mogelijk afgevoerd.

Er zijn momenteel nog geen bermen die volledig ecologisch beheerd worden. Zodra een berm zich in deze fase bevindt, wordt er nog slechts eenmaal per jaar gemaaid: medio september. Het maaisel wordt dan niet direct afgevoerd, maar blijft een week liggen zodat zaden er uit vallen en insecten en andere dieren de kans krijgen een veilig heenkomen te zoeken.

Het bermbeheer wordt op basis van een intern bestek uitgevoerd door Woldwerk. In de afgelopen jaren werd een aantal bermen gemaaid door agrariërs. Zij kregen daar een financiële vergoeding voor. De belangstelling hiervoor is echter afgenomen. Momenteel worden geen bermen meer gemaaid door agrariërs.

Een bedrijf dat gericht is op het ecologisch maaibeheer voert jaarlijks het onderhoud uit in het park Middelveen, de berm en de geluidswal langs de Slagendijk en de berm langs het fietspad tussen de Burgemeester Tonckenstraat en de begraafplaats in Zuidwolde. Deze gebieden worden met een gefaseerd ecologisch maaibeheer driemaal per jaar gemaaid. De maaibeurten worden ongeveer in mei, juli en september uitgevoerd. Deze gebieden hebben zich in de afgelopen jaren door de uitgevoerde werkzaamheden zodanig ontwikkeld, dat continuïteit gewaarborgd moet blijven. Aangezien de buitendienst niet de huidige kennis in huis heeft, moeten deze werkzaamheden voortgezet worden door een gespecialiseerd bedrijf.

Inventarisatie en monitoren ecologische bermen

De vrijwilligers van de Natuurvereniging Zuidwolde e.o. inventariseren regelmatig (bijna jaarlijks) een groot deel van de in de gemeente ecologisch beheerde bermen. De vereniging brengt de soortenrijkdom (flora) in de bermen in beeld. Zij melden de gegevens in de de NDFF (nederlandse Databank Flora en Fauna). De data levert input voor de gemeentelijke beheer en vergunningverlening, maar daarmee ook voor de ontwikkeling en de monitoren van het ecologisch bermbeheer. De Natuurvereniging is groot voorstander van het verbeteren van de biodiversiteit.

4 BELEID EN BEHEER

Randvoorwaarden ecologisch beheer

Financieel kader

Ecologisch bermbeheer moet uitgevoerd worden binnen het huidige budget voor bermbeheer. Een toename van het aantal ecologisch beheerde bermen mag niet leiden tot een toename van de kosten. Wanneer bermen volledig ecologisch beheerd worden zijn de kosten vaak lager dan bij traditioneel beheer: er hoeft nog slechts één keer per jaar gemaaid te worden en de hoeveelheid maaisel is aanzienlijk lager. Bovendien is het gunstig dat niet gemaaid hoeft te worden rondom bomen.

Verkeerskundig en civieltechnisch kader

Bermen hebben primair een civieltechnische en verkeerskundige functie. Ze dienen als uitwijkmogelijkheid voor verkeer, geven steun aan de wegconstructie en bieden ruimte voor kabels en leidingen, verkeersborden en wegmeubilair. Om deze functies goed uit te kunnen oefenen moet de berm enige breedte hebben en over voldoende stevigheid beschikken. Zoals in hoofdstuk twee reeds is aangegeven verhouden deze randvoorwaarden zich goed met ecologisch bermbeheer. Een schrale berm biedt meer steun aan de weg en geeft minder spoorvorming en slipgevaar.

Lokale situatie

De haalbaarheid van ecologisch bermbeheer is met name afhankelijk van twee lokale omstandigheden: de bodemsamenstelling en de breedte van de berm. Een zeer voedselrijke berm zal nooit uitsluitend door aangepast maaibeheer kunnen veranderen in een voedselarme bodem. Wel kan door aangepast beheer de soortenrijkdom verbeteren. Ecologisch beheer is het meest zinvol bij bermen van enige breedte. De eerste strook van de berm, grenzend aan de verharding, is namelijk minder geschikt om te streven naar soortenrijkdom. Dit komt door de externe factoren die hier een rol spelen, zoals strooizout, olie en met roet en rubber vervuild regenwater. Hoe breder de berm, hoe meer ruimte voor een rijke vegetatie. In brede bermen zijn ook meer leefgebieden voor dieren.

Werkwijze

Afvoeren van maaisel

Of het bermmaaisel al dan niet afgevoerd wordt is afhankelijk van de beheervorm van de betreffende berm. Bij traditioneel beheerde bermen wordt de berm geklepeld en blijft het fijngemalen maaisel liggen. Bij bermen die zich in de tussenfase bevinden worden het maaisel zo snel mogelijk afgevoerd om uitspoeling van voedingsstoffen naar de bodem te voorkomen. Heeft een berm de ecologische eindfase bereikt, dan blijft het maaisel circa een week liggen. Hierdoor kunnen zaden er uit vallen en krijgen insecten en andere dieren de kans om een veilig heenkomen te zoeken.

Tegengaan van ongewenste flora

Er is geen beleid opgesteld voor het tegengaan van ongewenste flora, zoals Jacobskruiskruid, distels, zuring, brandnetels, etc. Wel wordt bij overlast bekeken wat gedaan kan worden om de overlast te verminderen. Daarbij wordt maatwerk geleverd.

Vaak betreft het tijdelijke overlast en kan de ongewenste flora beheerst worden door aangepast maaibeheer.

Beheer door agrariërs

In het bermenbeleidsplan uit 2000 is aangegeven dat een aantal bermen door agrariërs gemaaid zou kunnen worden. In de afgelopen jaren is een aantal bermen op deze wijze beheerd. De agrariërs ontvingen hiervoor een financiële vergoeding van de gemeente. Momenteel worden er geen bermen meer gemaaid door agrariërs, omdat hier geen belangstelling meer voor is. Het agrarische bermbeheer bleek bovendien niet de verwachte voordelen op te leveren.

Het ecologisch beheer van bermen wordt uitgevoerd door de eigen buitendienst WoldWerk. Zij voert dit werk marktconform (efficiënt en effectief) uit, waarbij zij rekening wordt gehouden met de randvoorwaarden die in het intern bestek zijn verwoord. Het is mogelijk om opnieuw via een pilot te onderzoeken of bij het onderhoud van wegbermen kunnen inwoners (agrariërs) kunnen worden ingeschakeld. Dit mag echter niet ten koste gaan van de verkeersveiligheid, leiden tot meerkosten door lagere efficiency of tot aansprakelijkheden naar de gemeente door derden op te leveren.

Doel van de pilot is te onderzoeken of de inzet door inwoners of agrariërs voldoende meerwaarde oplevert ten opzichte van de huidige invulling. De meerwaarde bestaat uit betrokkenheid, kosten, kwaliteit, uniform beeld.

We kunnen als proef een wegberm die wij ecologisch willen beheren laten maaien en verschralen door inwoners. We moeten aan de uitvoerder een aantal randvoorwaarden meegeven. Dit betreft ondermeer: periode van maaien, moment van uitvoering (tijdstippen en dagen), afvoer van het maaisel, hoogte van een (eventuele) vergoeding, wijze van maaien, inzet materieel, kwaliteitsniveau en de maatregelen om de verkeersveiligheid te kunnen waarborgen. Ook gaan we net als bij aannemers afspraken maken over de aansprakelijkheid bij de uitvoering. Om de zelfwerkzaamheid budgettair neutraal te kunnen laten verlopen dienen de kosten meer dan 20% onder de eenheidsprijzen van WoldWerk te liggen. In de omgeving van Ten Arlo (Noorderweg) zijn hiervoor kansen.

pilot opstarten om nieuwe kansen te onderzoeken

Maaifrequentie

Traditioneel beheerde bermen worden tweemaal per jaar geklepeld, en uitzichthoeken worden nog twee keer per jaar extra gemaaid. Afhankelijk van de schraalheid van de berm moet een ecologische berm één, anderhalf of twee keer per jaar gemaaid worden. Momenteel worden alle ecologische bermen nog twee keer per jaar gemaaid. Een aantal bermen bevindt zich echter in een dusdanige ecologische situatie dat het aantal maaibeurten teruggebracht kan worden naar één à anderhalf keer per jaar. Door de kostenbesparing die hiermee gerealiseerd wordt kan het ecologisch bermbeheer kostenneutraal uitgebreid worden.

Ecologisch areaal

In hoofdstuk drie is aangegeven welke bermen momenteel ecologisch beheerd worden. Het uitgangspunt is in principe om de huidige natuurwaarden te behouden en dus de huidige ecologische bermen ecologisch te blijven beheren. In de praktijk blijkt echter dat het ecologisch beheer bij een aantal bermen niet aanslaat. De reden hiervoor kan

bijvoorbeeld zijn dat de bodem te voedingrijk is of dat de berm te smal is. De onderstaande bermen kunnen beter weer op traditionele wijze beheerd worden:

- Molenoevers (Echten)
- Panjerdweg (Koekange)
- Middelveenseweg (Zuidwolde)
- Kleefegge (Fort)
- Stapelerveldweg (Veeningen)

*De volgende bermen niet langer ecologisch beheren:
Molenoevers, Panjerdweg, Middelveenseweg, Kleefegge,
Stapelerveldweg*

Door het schrappen van de bovenstaande bermen en door het beperken van de maaifrequentie van enkele bermen (zie volgende paragraaf) kan binnen het huidige budget het aantal ecologische bermen uitgebreid worden. Om te bepalen welke bermen hiervoor in aanmerking komen, is een aantal parameters van belang: de bermbreedte, de aanwezigheid van obstakels en de voedselrijkheid van de bodem.

- **Bermbreedte:** de breedte van een berm is een belangrijke parameter voor het voorkomen van bepaalde plantengemeenschappen. In het algemeen moet de breedte van de berm minimaal één meter zijn om een ecologisch waardevolle berm te kunnen worden. Bij te smalle bermen worden de ongewenste invloeden van omliggende terreinen te groot. Hierdoor zal zich geen eigen en stabiel milieu ontwikkelen dat geschikt is voor zeldzamere vegetatietypen. Ook vanuit praktische overwegingen is een bepaalde breedte nodig in verband met de werkbreedte van maaimachines.
- **Aanwezigheid van obstakels:** door de aanwezigheid van obstakels als bomen, verkeersborden en lichtmasten is het niet mogelijk de berm in één gang te maaien. De begroeiing rondom obstakels zal door maaien met een bosmaaier verwijderd moeten worden. Wanneer dit maaisel niet wordt afgevoerd zal geen verschraling van de berm optreden. Praktische uitvoerbaarheid is hierbij een belangrijk aspect, evenals kosten.
- **Voedselrijkheid van de bodem:** op een voedselrijke bodem zal met name snelgroeiende beplanting zoals gras groeien, omdat langzame groeiers overwoekerd worden. Veel bloeiende plantensoorten voelen zich bovendien beter thuis op een voedselarme ondergrond. Een berm met een niet erg voedselrijke bodem heeft daardoor meer potentie om een ecologische berm te worden. Ook de aanwezigheid van kabels en leidingen in de berm speelt hierbij een rol, omdat bij werkzaamheden aan kabels en leidingen de grond geroerd wordt waardoor de voedselrijkheid toeneemt.

Door bij iedere berm een cijfer toe te kennen voor iedere parameter kan objectief beoordeeld worden welke bermen geschikt zijn voor ecologisch bermbeheer. Hiervoor wordt aan ieder van de genoemde parameters een cijfer van 1 tot 9 toegekend, waarbij 1 zeer ongunstig is voor ecologisch beheer en 9 zeer gunstig (bijvoorbeeld voor bermbreedte: 1 = smalle berm, 9 = brede berm). In de onderstaande tabel zijn alle bermen weergegeven die op alle parameters minimaal een 5 scoren. Bermen met lagere scores zijn ongeschikt voor ecologisch bermbeheer en zijn daarom niet in het overzicht meegenomen. Bij iedere berm is tevens aangegeven op welke wijze de betreffende berm momenteel wordt beheerd (T = traditioneel, E = ecologisch).

Weg	Plaats	huidig beheer	bermbreedte	obstakels	voedselrijkheid
Grote Esweg	Ansen	E	7	7	7
Mandematenweg	Ansen	T	8	7	6

Madeweg	Ansen	T	7	7	7
Commissieweg	De Wijk	E	7	5	9
Hessenweg	De Wijk	E	7	5	7
Noorderkanaalweg	De Wijk	E	9	7	7
Molenoevers	Echten	E	9	7	7
Panjerdweg	Echten	E	7	5	5
Kleefegge	Fort	T	7	5	5
Meeuwenweg	Fort	E	7	9	5
Paardelanden	Linde	T	7	5	7
Koekangerpad	koekange	T	6	8	6
Madeweg	Oosteinde	T	7	7	7
Benderse	Ruinen	T	7	5	7
Blijdenstein	Ruinerwold	E	9	8	6
Buitenhuizerweg	Ruinerwold	T	9	7	7
Dijkmansweg	Ruinerwold	T	6	8	7
Hardenweg	Ruinerwold	E	7	7	7
Havelterweg	Ruinerwold	E	7	7	7
Hesselterweg	Ruinerwold	E	5	5	7
Stapelerveldweg	Veeningen	T	5	5	5
Bloemberg	Zuidwolde	E	6	6	7
De Egge	Zuidwolde	T	7	4	9
De Stuw onverh.	Zuidwolde	E	7	9	7
Hoogeveenseweg	Zuidwolde	T	7	5	7
Lunschoten	Zuidwolde	E	7	6	7
Middelveenseweg	Zuidwolde	E	5	5	5
Nieuwe Dijk	Zuidwolde	E	7	7	7
Noorderweg	Zuidwolde	T	6	5	7
Nolderweg	Zuidwolde	T	7	6	8
Pieperij	Zuidwolde	E	7	6	7
Steenbergerweg	Zuidwolde	T	7	9	5

Op grond van deze criteria komen de volgende – nu nog traditioneel beheerde – bermen in aanmerking voor ecologisch beheer:

- De Egge (Zuidwolde)
- Paardelanden (Linde)
- Hoogeveenseweg (Zuidwolde)
- Benderse (Ruinen)
- Madeweg (Ansen)
- Madeweg (Oosteinde)
- Buitenhuizerweg (Ruinerwold)

Het ecologisch maaibeheer uitbreiden met de volgende wegen: De Egge, Paardelanden, Hoogeveenseweg, Benderse, Madeweg en Buitenhuizerweg.

Maaifrequentie en maaiperiodes

Afhankelijk van de schraalheid van de berm moet een ecologische berm een, anderhalf of twee keer per jaar gemaaid worden.

- Twee keer maaien: bermen die nog te voedingrijk zijn worden twee keer per jaar gemaaid, in juni en in september. Het bermmaaisel wordt zo spoedig mogelijk afgevoerd om de bodem te versralen.
- Anderhalf keer maaien: bij sommige bermen kan in beginsel volstaan worden met één keer per jaar maaien, maar moeten bepaalde delen van

de berm (bijvoorbeeld uitzichthoeken of strook langs weg/fietspad) twee keer per jaar gemaaid worden. Het bermmaaisel wordt afgevoerd.

- Eén keer maaien: bij bermen die voldoende verschaald zijn kan volstaan worden met één keer per jaar maaien. Deze maaibeurt vindt plaats in september. Het bermmaaisel wordt dan niet meer direct na het maaien afgevoerd, maar blijft circa een week liggen waardoor zaden de kans krijgen om te rijpen en af te vallen.

Momenteel worden alle ecologische bermen in De Wolden nog twee keer per jaar gemaaid. Een aantal bermen bevindt zich momenteel in een dusdanige ecologische situatie dat het aantal maai beurten teruggebracht kan worden van twee keer naar één à anderhalf keer per jaar. In het onderstaande overzicht is het maaibeheer weergegeven voor de komende jaren.

Eén keer	Anderhalf keer	Twee keer
Meeuwenweg (Fort)	De Stuw onverh (Zuidwolde)	Grote Esweg (Ansen)
Hoogeveenseweg (Zuidw.)	Noorderweg (Zuidwolde)	Commissieweg (De Wijk)
	Bloemberg (Zuidwolde)	Hessenweg (De Wijk)
	Pieperij (Zuidwolde)	Hardenweg (Ruinerwold)
	Nieuwe Dijk (Zuidwolde)	Havelterweg (Ruinerwold)
		Hesselterweg (Ruinerwold)
		Lunschoten (Zuidwolde)
		De Egge (Zuidwolde)
		Nolderweg (Zuidwolde)
		Paardelanden (Linde)
		Benderse (Ruinen)
		Madeweg (Ansen)
		Madeweg (Oosteinde)
		Buitenhuiserweg (Ruinerwold)
		Dijkmansweg (Ruinerwold)
		Blijdenstein (Ruinerwold)
		Schultepad (Ruinerwold)
		Koekangerpad (koekange)

Nulmeting

Er zijn momenteel veel gegevens over de ecologische situatie van de bermen in De Wolden beschikbaar. Bij een aantal bermen zijn de gegevens niet compleet omdat er geen volledige inventarisatie heeft plaatsgevonden. Om het effect van ecologisch bermbeheer compleet in beeld te brengen gaan we voortaan systematisch monitoren en rapporteren. Via een nulmeting in 2013 van alle ecologische bermen gaan we dit

voortaan gestructureerd uitvoeren. Deze inventarisatie gaan we eenmaal per twee jaar herhalen. Samen met de Natuurvereniging en met particulieren kunnen we dit gaan uitvoeren. Aan de hand van de inventarisaties kan het beheer indien nodig bijgestuurd worden.

Aandachtspunten, kansen en bedreigingen

Aanleg van kabels en leidingen

Bij aanleg van kabels en leidingen in de berm wordt de grond geroerd. Bij een schrale berm betekent dit dat de schrale bovenlaag vermengd wordt met de voedingrijkere onderlaag, en dus voedingrijker wordt. Dit heeft een schadelijke invloed op de aanwezige vegetatie. Het is daarom van belang om bij aanleg van kabels en leidingen een zodanig tracé te kiezen dat de ecologische bermen zo veel mogelijk vermeden worden. Is het desondanks noodzakelijk om werkzaamheden uit te voeren in een ecologische berm, dan moet de bovenlaag gescheiden afgegraven worden om vermenging te voorkomen. Bij aanvullen van bermen moet schrale zandige teelaarde met een organische stofpercentage tussen 2% en 4% toegepast worden.

Kansen waarde bermmaaisel

Op dit moment zal een toename van de ecologisch te beheren bermen gaan leiden tot hogere kosten. Dit wordt veroorzaakt door de kosten die zijn gemoeid met de afvoer en het verwerken van het maaisel.

Op dit moment zijn er ontwikkelingen in het verwerken van het maaisel. Via een zogenaamde biovergisting wordt het maaisel interessant als brandstof (gas). Door de waarde van het bermmaaisel verschuift het omslagpunt van traditioneel (klepelen) meer naar het ecologisch bermbeheer (verschralen).

De ontwikkelingen op dit vlak blijven we met veel belangstelling volgen. Zodra het maaisel voldoende waarde oplevert kan het areaal ecologisch te beheren bermen budgettair neutraal worden vergroot tot ca. 30%.

Andere uitvoeringswijze om te verschralen

De bermen die worden omgevormd naar ecologisch beheer zijn de eerste jaren te voedingsrijk. Bij het klepelen slaat een snel roterende ketting in de maaierapparatuur de hogere delen van de bermvegetatie en insecten kapot. Bij het 'standaard' klepelen blijft het maaisel liggen waardoor permanent stikstof en koolstof werd toegevoegd aan de bodem. De bermen worden met een soort natuurlijke compost bemest waardoor zij een optimale voedingsbodem vormen voor snel groeiende monotone grassoorten. Om de bermen schraler te maken moet het maaisel jarenlang worden afgevoerd. Het meest optimaal kan dit door te maaien met een cirkelmaaier en daarna het gras te hooien en vervolgens met een opraapwagen af te voeren. De eerste jaren is de berm voedingsrijk waardoor veel maaisel ontstaat en moet worden afgevoerd. Binnen een periode van 10 jaar krijgt de berm een schraal karakter. Het aantal maaibeurten wordt minder (1x keer per jaar) en de hoeveelheid maaisel wordt zeer gering. De kosten van het maaien en afvoeren zijn dan vergelijkbaar met het klepelen.

Bij het verschralen zijn de kosten van het maaien en afvoeren met een cirkelmaaier de eerste jaren hoger dan bij klepelen. In de eerste jaren is er nog geen sprake van een ecologisch beheerde berm. Naast de cirkelmaaier zijn er andere en goedkopere wijzen om de berm te verschralen. Dit is mogelijk via een klepelmaaier met een afzuiginstallatie. Het maaisel wordt opgezogen naar een aanhangwagen van de unit. Tot

de berm voldoende verschaald is kan op deze wijze de berm het meest efficiënt voedingsarm worden gemaakt. De productie van maaisel is als de berm verschaald is dermate gering dat een klepel-maaizuig-combinatie duurder wordt dan een cirkelmaaier met opraapwagen.

Zowel economisch als voor de vegetatie als insecten is het beter een cirkelmaaier met opraapwagen toe te passen op de voldoende verschaalde bermen. De zaden (bloemen) en insecten blijven in de wegberm en zorgen voor een interessante en afwisselende vegetatie, Als meest optimale werkwijze wordt daarom aanbevolen:

- voedingsrijke bermen:	< 10 jaar verschralen (klepelunit maaizuigcombinatie)
- verschaalde bermen:	ecologisch beheer (cirkelmaaier – hooien – opraapwagen)

Bij het verschralen van bermen kan door gebruik te maken van een klepelunit gunstiger het omvormingsproces worden doorlopen. Eerder werd berekend dat budgettair neutraal met een cirkelmaaier en het afvoeren van het maaisel 15% wegberm ecologisch beheerd kan worden.

Door de om te vormen bermen de eerste 10 jaar met een klepel/zuigcombinatie te maaien kunnen meer wegbermen worden omgebouwd. Verwacht wordt dat binnen het huidige budget dan bijna 20% van de wegbermen voor ecologisch beheer in aanmerking komt.

5 FINANCIEN

De huidige binnen de begroting beschikbare financiële middelen voor bermbeheer zijn toereikend voor de voorgestelde aanpassingen. De veranderingen kunnen budgettair neutraal plaatsvinden door efficiënter werken, andere inzet van machines en verschuiving van frequenties.

6 COMMUNICATIE

Ecologisch bermbeheer wordt door de meeste inwoners en recreanten gewaardeerd. In de directe omgeving bij woning of bedrijf ligt dit soms anders. Door vrees voor ongedierte en insecten, of de verwachting dat men door overwaaiende zaden onkruid in de tuin krijgt, ook vindt een aantal bewoners het ecologisch bermbeheer een rommelig aanzicht geven. Om dit ondervangen gaan we extra draagvlak te creëren voor ecologisch bermbeheer, door hier uitgebreider over te communiceren.

Folder

In een folder leggen we uit wat ecologisch bermbeheer inhoud en welke gevolgen men kan verwachten. Ook zal aandacht besteed worden aan hoe we het ecologisch beheer succesvol kunnen maken (zelf maaien van de berm kan, maar het is dan beter om het maaisel te verwijderen). Ook zal specifiek ingegaan worden op de agrarische bedrijven. De folder stellen we beschikbaar via LTO, de TIP's en in het gemeentehuis.

Redactioneel artikel

Via een redactioneel artikel in de Wolder Courant en eventueel andere uitgaven kan informatie gegeven worden over ecologisch bermbeheer. De onderwerpen in het artikel zullen ongeveer overeenkomen met de inhoud van de folder.

7 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Ecologisch bermbeheer heeft een duidelijke meerwaarde: vestigingsplaats voor veel zeldzame plantensoorten, schuilplaats voor diverse dieren, bijdrage aan biodiversiteit, natuur- en landschapsbeleving, aantrekkelijkheid voor toeristen en een betere ondersteuning voor de wegconstructie. Het streven is er daarom op gericht om meer bermen ecologisch te gaan beheren.

In dit rapport worden de volgende beleidswijzigingen voorgesteld:

- 1) De volgende bermen niet langer ecologisch beheren: Molenoevers, Panjerdweg, Middelveenseweg, Kleefegge, Stapelerveldweg.
- 2) Ecologisch maaibeheer uitbreiden met de volgende wegen: De Egge, Paardelanden, Hoogeveenseweg, Benderse, Madeweg en Buitenhuizerweg.

Bij enkele bermen slaat het ecologisch bermbeheer onvoldoende aan doordat de omstandigheden niet gunstig zijn. Voorgesteld wordt om deze bermen uit het ecologisch bermbeheer te halen (punt twee). Daardoor, en doordat de jarenlang ecologisch beheerde bermen nu steeds minder vaak gemaaid hoeven worden, ontstaat binnen het huidige budget ruimte om meer bermen ecologisch te gaan beheren. De verwachting is dat de onder punt drie genoemde bermen ecologisch beheerd kunnen worden zonder dat dit leidt tot extra kosten.

Het toekomstbeeld is om op termijn nog meer bermen ecologisch te gaan beheren. Uit financiële overwegingen beperkt dit rapport zich tot een uitbreiding die binnen het huidige budget gerealiseerd kan worden.